

REMEDII COSMETICE ȘI TERAPEUTICE ÎN OPERA POETULUI PUBLIUS OVIDIUS NASO

COSMETIC REMEDIES AND THERAPEUTIC IN THE WORK OF PUBLIUS OVIDIUS NAS

Prof. Antoaneta Lucasciuc¹, Farm. pr. Maria-Gabriela Suliman²

¹Societatea Română de Istoria Medicinii

²Agencia Națională a Medicamentului și a Dispozitivelor Medicale – București,
Societatea Română de Istoria Farmaciei,
maria.suliman@anm.ro

Abstract

Ovid's "*Ars amatoria*" books (1 BC), a true synopsis of Love's intricate doings and relationships, also provide an array of advice mostly for women not only in their conduct in Love's affairs but also regarding the „remedies” they can use to be more seductive.

Most of all the third Book of the sequence brings to our days recommendations that have preserved their usefulness in what regards manners and the devious approaches of seduction, presented in unsurpassed elegant irony accompanied by deep understanding of the special psychology of this relationship.

But keep your jars away from lover's sight - thy artful beauty should go unsuspected.

Who would but loath to see you smear your cheeks with paint (...)

And then, the sick'ning smell that Athens grease

Releases, that oily juice they make of fleece of sheep.

Moreover, in 2 AD, Ovid added his "*De medicamine faciei femineae*", to round up his former anatomy of seduction, offering a few recipes of the day's most in fashion cosmetic remedies, widely considered to have been versifications from a prose cosmetic treatise: "*So that they may mix and be properly smeared on the body, add Attic honey from its golden combs. Although incense pleases the gods and their angry powers, it must not all be offered upon kindled fires*" or "*A woman have I seen pound up poppies soaked in cold water and rub her cheeks with them. . .*"

Key words: Ovid, Cosmetic and Therapeutic Remedies

Mai întâi vom parcurge drumul presărat cu bornele biografice ale poetului Ovidiu, plecând de la locul nașterii sale, "*Sulmona, cea cu izvoare reci*", (în "*exuberanța primăverii*" la 20 martie 43 î.H.), trecând prin Roma imperială și punctul terminus, Tomis, pe țărmul Pontului Euxin, unde își va găsi "*sfârșitul de mult presimțit, îndelung așteptat, de nenumărate ori chemat*".

Edictul de relegare dat de împăratul August (27 î.H.-19 aug.14 d.H.) este confirmat și de versurile poetului: "*Nu exilat, ci numai gonit în altă parte (...)*"; precizând cu alte cuvinte, că nu a primit pedeapsa capitală: "*Eu am și acuma și drept de cetățean*".

A fost aruncat de soartă în anul 9 d.H. la Tomis, în acest loc damnat prin crima fratricidă a Medeei, unde, nu de puține ori, și-a plâns suferința oglindită de noile opere ca, <*Tristele*>

sau <*Ponticele*>: "*La suflet nu-s mai teafăr decât la trup: și unul/și celălalt m-i bolnav, și sufăr îndoit*".

A curs multă cerneală prin pana istoricilor literari și tot nu s-a aflat pe de-a-ntregul cauza surghiunului și a repudierii sale din înalta societate a Romei.

Poetul a strecurat totuși o explicație în diferite variante poetice: "*carmen et error*"; deci poezia (cea erotică?) și o greșeală pe care n-a mărturisit-o niciodată! .

Ovidiu moare la Tomis, în anul 17 d.H., după o suferință pe care o descrie și în versurile sale, suferința morală pentru pedeapsa exilului dar și cea fizică dată de clima aspră din iernile pontice care i-au grăbit sfârșitul. [7]

Bolnav de friguri și pleurezie trece în lumea umbrelor privegheat de bătrâna sa gazdă, căreia i se cunoaște și numele, Nando:

... "De-a sufletului boală s-a molipsit și trupu-mi

(Nu-i nicio părțică în el fără dureri),

Ori poate frigul iernii m-o fi răzbit pe mine:

De zile-întregi, vai mie! mă ține-un junghi în piept". (Triste, V, 13, v. 1-6)

Figura nr. 1:

Statuia poetului din Piața Ovidiu din Constanța, ridicată în anul 1887 sub semnătura sculptorului Ettore Ferrari (1845-1929) din Sulmona

Istoricul Hyeronimus (345-420 d.H.) spune că tomitanii au făcut colectă publică pentru un sarcofag și chiar l-au înmormântat "ante oppidi porte in loco maxime celebri" (în locul cel mai onorant, în fața porții orașului). [8]

Cităm din scrierile sale dinainte de exil:

- *Ars amandi* – („Arta iubirii”) (1 î.H.), poem erotico-didactic în 3 cărți (două adresate bărbaților și una adresată femeilor), prezentând „învățăminte” privind arta seducției și a dragostei;

- *Remedia amoris* – („Remediile iubirii”), replică ironică la *Ars amatoria*, în care se recomandă amanților nefericiți diverse mijloace pentru a scăpa de dragostea chinuitoare și de urmările ei;

- *De medicamine faciei femineae* – (Cosmetice) („Îngrijirea feței feminine”), cu diferite mijloace cosmetice. [4]

Din ultima lucrare s-au extras următoarele rețete și remedii cosmetice:

- **crema nutritivă și de albit fața:**

"Orzul¹ adus pe corăbii de la libyenele țărături
Să-l curățați bob cu bob de-orșișice
pleavă și hluij.

Luați două litre din el, **măzărice²**-n
aceeași câtime;

Boabele le umeziți, **ouă** deasupra
spărgând.

Zece-s de-ajuns; când lăsate la vânt vor
fi bine uscate,

Pe o asină-l înhămați să vi le macine-ncet.

Radeți din **cornul³** ce-ntâi a căzut de pe-
a **cerbului** frunte:

Luați două **nuci** din el și-amestecați la
un loc.

Când le veți fi prefăcut într-o foarte
măruntă făină,

Dați printr-un ciur mai adânc, repede,
ce-ați măcinat.

Douăsprezece **cepșoare**, cojite, de **flori
de narcisă⁴**

Bine-ntr-o puiă zdrobiți și amestecați-le
apoi

Clei de copac⁵ și **alacul⁶** etrusc, două
unci⁷ mai puține

Și-ncă de nouă ori atât **miere⁸** curată de
stup.

¹ Hordeum vulgare L., Fam. Gramineae, plantă ierboasă veche, folosit în alimentația oamenilor, animalelor și la fabricarea berii, decoctul are proprietăți expectorante pentru uz intern și emolient în cosmetică, împreună cu mierea și nalba;

² Vicia sativa L., Fam. Leguminosae, borceag, (reg.) măzărică, nume dat mai multor specii de plante furajere anuale cultivate în regiuni mediteraneene, cu o toxicitate crescută, putând provoca paralizii musculare;

³ Substanță chitinoasă din care sunt constituite coarnele animalelor, folosită încă din antichitate pentru proprietățile sale astringente, absorbante, diaforetice, în medicina orientală, fiind considerată inamicul tuturor bolilor;

⁴ Narcissus poeticus L., Fam. Amaryllidaceae, originară din sud-estul Europei, cultivată pentru flori, bulbul conține alcaloizi (narcisina) cu acțiune emetică, antidizenterică, colorant în cosmetică;

⁵ Suc gros ce se scurge din scoarța unor copaci și care are proprietatea de a se solidifica în contact cu aerul;

⁶ Triticum monococcum L., Fam. Gramineae, specie de grâu foarte rezistentă, cu un singur bob în spiculeț, cultivat încă din timpuri preistorice și în prezent în România în regiuni muntoase;

⁷ Veche unitate de măsură pentru greutate (folosită și astăzi în Anglia), a cărei valoare este de 28,35 de grame;

⁸ Apis mellifera, substanță semilichidă, gălbuie, dulce și aromată, foarte bogată în zaharuri, vitamine și enzime, culeasă și produsă de albine din nectarul florilor;

Care femeie-și va da pe obraz cu
această-alifie

Îl va vedea mult mai alb și ca oglinda
de-ntins." [5]

▪ **crema pentru pistrui:**

"Nu pregețați **cafeluță gălbuie**⁹-
mpreună cu **bobul**¹⁰

Cel vânturatic să luați și să prăjiți la un
loc.

Din amândouă, aceleași câtimi, șase
litre, să puneți;

Piatra de moară apoi să le rășnească pe
rând.

Adăugați și **cenușă**, și spuma roșcatei
silitre¹¹,

Și **stânjenelul**¹² adus de pe-al Illyriei
plai.

Tinere brațe vânjoase să le
plămădească pe toate,

Însă o uncie doar să cântărească ce iei.

Se mai adaugă **tina**¹³ din care-
alcyonii¹⁴-și fac cuibul;

⁹ Lupinus albus, Fam. Leguminosae, cicoare cultivate pentru nutreț;

¹⁰ Vicia faba L., Fam. Leguminosae, cunoscut din antichitate, pentru caracterul erogen și capacitatea lui de a întârzia apariția semnelor de bătrânețe, folosit în alimentație, având adevărate virtuți vindecătoare, pentru tratarea obezității, cataplasmele aplicate cu frunze verzi, zdrobite, refac repede pielea afectată de abcese; cataplasmele aplicate extern, pe gât, cu cenușa de bob tratează amigdalita, se tratează cistita, prostatita, colici nefritice, litiaza renală, precum și alte afecțiuni renale acute, durerile reumatismale vor fi diminuate, albuminuria, ca diuretic și sedativ în dureri ale căilor urinare, consumat sub formă de mâncare întârzie apariția simptomelor maladiei Parkinson;

¹¹ Azotat de potasiu, praf de pușcă;

¹² Iris germanica L., Fam. Iridaceae, rizomul cu miros de micșunea se folosește în industria farmaceutică și cosmetică. În tradiția populară era întrebuințat la fabricarea săpunurilor și a pudrelor parfumate, se dădea în ascită, hepatită, femeilor după naștere ca să se curețe, se ungeau umflăturile, se poate folosi în următoarele afecțiuni: alopecie, arsuri, astm, ascită, bătăături, bronșită, colici abdominale, constipații acute, cosmetic (aromatizant, calmant, astringent), creșterea dinților la copiii mici, dischinezie biliară, favus, halena, pecingine, răni, reumatism, spasme stomacale, tumori, tuse;

¹³ Pământ, lut;

¹⁴ Pasăre mitică, despre care anticii spuneau că-și face cuibul pe mare, când aceasta e liniștită; alcyonul era socotit pasăre prevestitoare de bine;

Pentru pistrui este bun: **alcyoneu** i s-a
zis.

Dacă ați vrea să cunoașteți cu cât să vă
ungeți o dată,

Uncia-n două-mpărțiți, doar cu atât să
dați. [6]

▪ **Crema pentru corp:**

"Pentru-a lega alifia, făcând-o și
trupului bună,

Adăugați la ce-am spus **faguri** din
Attica storși.

Dacă **tămâia**¹⁵-mbunează pe zeei aprinși
de mânie,

Să mai păstrezi din ce dai pentru
altarele lor." [6]

▪ **Crema antiacneică:**

"Adăugându-i **silitră** e leac pentru
coșuri de față:

Doar patru uncii de praf din fiecare să
iei." [6]

▪ **Crema revulsivă, revigorantă
pentru ten:**

"De pe-a copacilor scoarță culegi puțin
clei, cam trei uncii,

Iar în amestec să pui **smirna**¹⁶ curată,
un bob.

Când le vei fi măcinat, să le treci printr-
o sită mai deasă,

Apoi să legi acest praf, **miere** turnând
peste el.

Multe femei și-**anison**¹⁷ mai adaugă pe
lângă smirna:

Patru-cinci părți de-**anison**, nouă de
smirna se cer.

Să mai adaugi **tămâie** curată și **sare de-
amoniu**¹⁸,

¹⁵ Rășină obținută prin crestare din scoarța unor arbuști exotici Boswellia carterii Birdw., Fam. Bruseraceae, folosită pentru legarea irurilor, cremelor, dureri reumatice și de dinți, în cosmetică și la ceremoniile religioase, aromatizant biblic;

¹⁶ Rășină extrasă din scoarța unui arbore exotic Styrex benzoin Dry., Fam. Styracaceae), care arde răspândind un miros caracteristic, se folosește în medicină, parfumerie, la ceremoniile religioase și la îmbălsămare, aromatizant biblic;

¹⁷ Pimpinella anisum L., Fam. Umbeliferae, plantă erbacee aromatică cultivată pentru uleiul eteric și substanțele grase care se extrag din fructe, cu diverse întrebuințări în industria alimentară, farmaceutică și cosmetică;

¹⁸ clorura de amoniu, sub formă naturală se poate găsi ca un mineral cunoscut sub numele de Salmiac (lat. sal

Cum și *uscați trandafiri*¹⁹, cât într-o mână cuprinzi.

Toarnă-n amestec *fiertură de orz* potrivit ca să fie

Sarea și smirna atât cât trandafirii uscați.

Numai puțin timp de ungi fața ta cu-alifia aceasta,

O vei vedea în curând îmbujorându-se mult." [6]

▪ **Soluție revulsivă, revigorantă pentru ten:**

"Pe o femeia-am văzut cum muia-n apă rece *maci*²⁰ proaspeți,

Cum după aceea-i zdrobea și se freca pe obraz..." [6]

Figura nr. 2: Statuia poetului Ovidiu din Sulmona

În acest "tratament" de formule cosmetice avem revelația că poetul stăpânește arta unui spițer cu solide cunoștințe fito – și opoterapice, felul și dozajul ingredientelor cât și tehnicile de preparare a rețetelor de înfrumusețare.

Probabil că "aceste rețete au fost versificate după un tratat în proză". [3]

Păreră noastră este că Ovidiu cunoștea mai multe tratate de specialitate care l-au inspirat.

Menționăm că o parte din ingredientele citate se mai folosesc în prezent în cosmetică, cu excepția tămâiei, smirnei, silitrei ș.a.

Bibliografie

- [1] Barbu V. - Tomis – orașul poetului exilat, Ed. Albatros, București, 1972, 42;
- [2] Butură V. – Enciclopedie de etnobotanică românească, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, 282 p.;
- [3] Lascu N., - Ovidiu Omul și poetul, Ed. Dacia, Cluj, 1971, 143;
- [4] Ovidius, P. N., - Heroide * Amoruri * Arta iubirii * Remediile iubirii * Cosmetice, Biblioteca pentru toți, Edit. Minerva, București, 1977, traducere și note de Maria-Valeria Petrescu, 295 p.;
- [5] Ovidius, P. N., – Cosmetice, 293;
- [6] Ovidius, P. N., - Cosmetice, 294;
- [7] Rădulescu A., - Ovidiu la Pontul Euxin, Ed. Sport Turism, București, 1981, 123;
- [8] X^X - Itinerare dobrogene, Oficiul Național de Turism, București, 1966, 33;
- [9] DEX – Dicționarul explicativ al limbii române, Ediția a II-a, Ed. Univers enciclopedic, București, 1998.

ammoniacum = sarea lui *Ammon*), deoarece în [Egiptul antic](#) se afla în apropierea templului închinat [zeului Ammon](#), mineralul fiind pe atunci confundat cu [halitul](#);

¹⁹ *Rosa centifolia* L., Fam. Rosaceae, arbust ornamental cu ramuri spinoase, cu flori divers colorate și plăcut mirositoare, care conțin ulei eteric, tanin, quercetină, folosit mult în industria alimentară, cosmetică și a parfumurilor (Apa de roze);

²⁰ *Papaver rhoeas* L., Fam. Papaveraceae, florile roșii conțin alcaloizi, antociani, folosite drept colorant alimentar și în creme, în ceaiuri calmante pentru gargară și tuse, semințele se întrebuintează în alimentație.

